

96, 10, 5.

SOLEMNIA

Gersdorfiana cum Gehlerianis

conjuncta

die VI. Decembris MDCCCXLVIII.

hora IX. antemeridiana

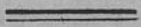

in Gymnasii auditorio primae classis habenda

indicit

Carolus Godofredus Wiedemann,

Philos. Doctor et Artium liberal. Magister, praeceptor sup. ord. in Gymnasio Gorlic.

Praemissa est quaestionis de Patavinitate Liviana Part. I.

Gorlicii,

typis Dresslerianis.

9/10
4 (A848)

REVUE

Gesellschaft der Gelehrten

1844

Die VII. Decembris 1844

Das in der Sitzung am 12. Decembris 1844
 gehaltenen öffentlichen Vortrag des Herrn
 Dr. J. G. Schlegel über die Geschichte der
 deutschen Literatur im 18. Jahrhundert
 ist durch seine Ausführlichkeit und die
 Klarheit der Darstellung, sowie durch
 die Fülle der angeführten Beispiele
 von großem Interesse gewesen. Die
 Besprechung dieses Vortrags durch
 die Mitglieder der Gesellschaft wird
 in der nächsten Sitzung am 19. Decembris
 1844 stattfinden.

Erwähltes Mitglied: Wilhelm Schlegel

Die Wahl des Herrn Schlegel zum
 Mitglied der Gesellschaft ist durch
 die große Anzahl der Stimmen, welche
 ihm zu Theil wurde, als ein Beweis
 für die Anerkennung seiner Verdienste
 durch die Mitglieder der Gesellschaft
 zu betrachten. Die Wahl des Herrn
 Schlegel ist daher eine Ehre für
 die Gesellschaft.

Die Bibliothek der Gesellschaft
 enthält folgende Werke:
 1. Geschichte der deutschen Literatur
 2. Geschichte der deutschen Sprache
 3. Geschichte der deutschen Poesie
 4. Geschichte der deutschen Prosa
 5. Geschichte der deutschen Wissenschaften
 6. Geschichte der deutschen Kunst
 7. Geschichte der deutschen Philosophie
 8. Geschichte der deutschen Religion
 9. Geschichte der deutschen Politik
 10. Geschichte der deutschen Geschichte

Vetus et ad nostram aetatem disseminata lis est de Patavinitate Titi Livii, historiarum Romanarum auctoris. Profecta est illa ab Asinio Pollione, viro doctissimo magnaeque dignitatis, qui Augusti tempore decessit octogenarius. Off. Quintilian. Institut. orator. I. c. 19. VIII. c. 1. Bähr, Geschichte der Römischen Literatur, edit. III. P. II. p. 81. Cujus laudes ac merita quum duplicia sint, cum rebus gerendis, tum rebus describendis parva, non deerant viri docti, Benius, Budaeus, Tomasinus, Bouhierius, qui publica quam privata respicere mallent: qui hoc nomen de sententiis et partium studio et amore Livii erga Pompejum, cujus amantissimi Patavini et Livius ipse fuisset, interpretarentur. Cf. Bähr l. l. P. II. p. 106. Nititur haec sententia Taciti verbis, qui in Ann. IV, 34. Cn. Pompejum a Tito Livio tantis laudibus elatum esse docet, ut Pompejanum eum Augustus appellaverit. At, si concedimus, multas Pompeji laudes esse repertas in iis, qui interierunt, libris Livii, eo nomine Noster quidem ab Augusto, nec tamen ab Asinio Pollione castigari poterat, propterea quod apud eundem Tacitum in eodem libro (IV, 34.) sic est, et ipsa Asinii Pollionis scripta, quae deperierunt, egregiam Pompejanorum memoriam tradidisse. Unde verosimile non est, Pompejanorum laudatorem Pollionem eam ob causam, quam etiam suam fecerat, Livio succensusse. Jam quo funditus evertatur haec sententia, improbatum insuper verborum serie apud Quintilianum l. l., qui: „Hic, inquit, non alienum est admonere, ut sint quam minime peregrina et externa. Et in T. Livio, mirae facunditatis viro, putat inesse Pollio Asinius quandam Patavinitatem.“ De sermone igitur Liviano Quintilianus cogitavit certissime, cujus naturam Pollio, qui primam Romae bibliothecam condiderat, qui historiam civilium bellorum inter Caesarem et Pompejum composuerat, qui magnam laudem oratoriam comparaverat, profecto perspectam habere potuit, ut Romanus, cujus brevis Attica in dicendo, deperditis omnibus privatae gloriae monumentis, adhuc in laude ponatur. Cf. Bähr l. l. II. 81.

Quae quum ita sint, de stylo omnis noster erit sermo nunc, quum parati sumus ad scribendum de Patavinitate Titi Livii, pervetere materia, a Daniele Georgio Morhofio, doctissimo viro, ante ducentos circiter annos pertractata. Hic enim de Patavinitate Liviana primus singularem librum scripsit Kiloni 1685, iterum typis excusum a Drakenborchio in editione sua Titi Livii Lugd. Batav. et Amstelod. 1746. T. VII. p. 27. sqq.

Discedunt vero in duas partes, qui Patavinitatem ad orationem Livianam pertinere arbitrantur. Beatus Morhofius ipse agmen eorum ducit, qui Pollionem, et ipsum historiarum auctorem, malignitate et invidia incensum gloriae adversarii sui obtrectasse dicunt, (cf. Morhof. I. I. c. IV.): urbanitatis enim in verbis et phrasibus indagacionem difficilem et incertam esse, si inter veteres auctores comparatio instituat, (ibid. c. XIV.): non esse intra Romanos carceres istam urbanitatem coercendam, ut nec extra Urbem illa locum invenerit, (ibid. c. XV.): quid igitur esse, quod Patavinitati amplius immoremur? (ibid. c. XIV.)

At primum indignum mihi esse videtur Asinii meritis atque eruditione, censere, eum ira et invidia motum castigasse Livii orationem, utpote qui etiam Julium Caesarem castigaverit, propterea quod Commentarii ejus parum diligenter parumque integra veritate compositi sint: praesertim quum ad hanc censuram confirmandam insuper Imperatoris Caligulae auctoritas accedat, qui et Virgilio et Titi Livii scripta et imagines ex omnibus bibliothecis amovere studuerit, quorum alterum ut nullius ingenii, minimaeque doctrinae, alterum ut verbosum in historia negligentemque carpebat. Suet. Calig. c. 34. Etenim magnam in Caligula et multifariam doctrinam fuisse Suetonius testis est. Calig. c. 53.

De urbanitatis autem indagacione, quam difficilem appellat Morhofius et incertam, non deest, ne nostris quidem temporibus, gravis et luculentus arbiter. Cicero enim, qui aequalis Livio fuit, interfectus est a. u. 711., quum Noster juvenis esset sedecim annorum, natus Patavii a. u. 695. Cf. Bähr I. I. P. II. p. 232 et 87. Quem si, quemadmodum se ipsum profitetur de Oratore III, 13, urbanitatis principem, sic tacitum de Livii Patavinitate judicem facimus: non dubium est, quin eo gravior et acerbior ab illo sene hujus juvenis futura sit castigatio. Cf. Cic. Phil. XIII, 19, 43. III, 9. Cicero autem hoc urbanum dicendi genus, in quo merito gloriatur, a puero ab iis didicerat, qui Romae nati, multorum sermonis expertes, ea tenuerunt semper, quae prima didicerant, (de Orat. III, 12.): hoc tanta, quanta nullam unquam humanam vocem, cum admiratione in Hortensio et Cicerone Romani comprobaverunt. Cf. Liv. fragm. in Senecae Suasoria VI.

Denique incorrupta Romana vox, etiamsi non Urbis moenibus, ut rursus Morhofio respondeam, includeretur, „tamen suis finibus, exiguis sane,“ continebatur. Cf. Cicero pro Arch. c. 10. Idque ita esse quicumque Roma in Galliam profectus intelligere poterat: „audiebat enim ibi verba quaedam, non trita Romae: majus est illud, quod recinebat et resonabat in vocibus Romanorum oratorum urbanus: neque hoc in oratoribus modo apparebat, sed etiam in ceteris.“ Cic. Brut. c. 46. Hanc igitur sive rusticam asperitatem sive peregrinam insolentiam a certa voce Romani generis Urbisque propria probe distinguunt et Cicero de Orat. III, 12. et Catullus XXXVI, 19. 20.

His argumentis confisus spero, me operae pretium facturum esse, si, tota ista conjectura de invido et maligno Pollione rejecta, investigavero aliorum sententiam virorum doctorum, Cellarii, Erasmi, Scaligeri, Lipsii, qui bono animo Asinii censuram dictam esse statuerunt: de quorum sententiis multus est Morhofius l. I. c. XVI., denique et ipse suffragatus Cellario, qui Patavinitatem Livianam sic intelligi voluerat, ut essent in Livio quidam Idiotismi, scilicet ἰδία quaedam, quae apud alios non invenirentur. Scaliger ejus dictionem ornatiorē quam latiniorem, Lipsius supinam et frigidam, immo et ταῦτολόγον, sententiis quidem bonam, sed non frequentem agnoscit: notat styli inconstantiam Horatius Tursellinus p. 1156. ed. Schwartz.: quocum facit B. G. Niebuhrus ad Ciceron. orationum pro Fontejo et Rabirio fragmenta p. 88.: commemorat de Patavinitate Daniel. Vechnerus in Hellenolex. ed. Heusing. p. 355.

Denuo mota res est nostris temporibus. Kreiznerus enim, Vir Cl., librum singularem edidit de propria orationis Livianae indole, proprio maxime adjectivorum usu, 1845., Progr., in quo sic est scriptum p. 11. „Ut certum sit, hanc Pollionis malevolam vituperationem dicendi genus spectare, quod adeo non convenit inter doctos viros, ut, de verbis an rebus intelligendum sit, ambigatur, quod Morhofii disputatione satis apparet, Liviana oratio integra manet, unius Pollionis reprehensione tot sapientissimorum virorum laudibus superata.“

Contra eum pugnat Ferd. Schultzius, V. Cl., in Praefatione libri, qui Lateinische Synonymik (1841.) inscribitur, his verbis usus: „Die von seinem Zeitgenossen Asinius Pollio dem Livius vorgerückte Patavinität ist eben so zuverlässig das Urtheil eines richtenden Kenners, und nicht die Mäkelei eines mürrischen Kritikers, als sie nur in jener, wie es scheint, provinciellen Spracheigenenthümlichkeit zu suchen ist.“ Quocum consentit doctissimus Krebsius in Anti-barbaro, edit. II, p. 9.: „Livius ist wegen eingemischter Provincialismen vorzuziehen.“

Summo igitur consensu viri docti in Livio doctiorem, quam latiniorem dictionem, peregrinam, externam reprehendunt. Nam de Niebulrii vituperatione, in libros, qui perierunt, posteriores, macrologiam cadere et de Lipsii vituperio, orationem Livianam ταυτολόγον esse, i. e. repetitis vocibus dicere, quod semel dixisse satis sit, et propter hanc causam frigidam fieri et supinam, i. e. otiosam, supervacaneam, redundantem, vix audeo commemorare, quum pleni sint antiquorum libri, pleni recentiorum, laudibus ob candorem clarissimum, ob miram in narraudo jucunditatem, ob concionum, supra quam enarrari possit, eloquentiam. Cf. Quinctilian. Instit. orat. X, 1, 32 et 101. Parreidt, de lactea Livii ubertate, Lips. 1746. Bähr l. l. P. II. p. 101.

Restant itaque peregrina et externa, quae, Patavinitatis nomine collecta, Livii dictionem doctiorem, quam latiniorem fecisse dicuntur: de quibus nunc deinceps disputabimus, paullulum in Gallis Cisalpinis morati: nam incolarum natura naturam etiam linguae Livianae optime explicabit.

Variis autem populis mixti erant Galli Cisalpini: potentissimi tamen in his locis Ligures et Galli regnaverant. Cf. B. G. Niebuhr, Römische Geschichte, ed. II. P. I. p. 167. et P. II, p. 581. Liv. V, 34. 35. XXXIX, 1. Epit. XX. Sero autem, brevi ante secundum bellum Punicum hi populi a Romanis primum victi sunt. Liv. Epit. XX. et Freinshem. Suppl. Rebellantes saepius colonis missis et armis sensim ita fracti sunt, ut et imperio Romanorum et linguae eorum adsuescerent. Nihilominus tamen remanserunt his locis vel ad Ciceronis tempus verba quaedam non trita Romae, et titubasse videntur Galli, quum Romanos imitarentur. Cf. Cic. Brut. 46., pro Arch. 10.

Galli vero isti Cisalpini circum clauderantur a duobus populis, qui antiquitus in haec loca appulerant navibus, a Phocaeis et Venetis: illi ad inferum, hi ad superum mare habitabant, cf. Liv. I, 1. V, 34.: illi Massiliam, hi Patavium, Antenoris cognominatum, condiderunt. Utrumque populum moribus et lingua a reliquis accolis abhorruisse, inter omnes constat. Primum enim angulus Venetorum, qui sinum circumcoluerunt maris superi, diserte excipitur et a Tuscorum urbibus duodecim, quae ante Gallorum adventum trans Apenninum floruisse dicuntur, et a Gallis accolis, qui Patavinos semper in armis habebant. Liv. V, 33. X, 2. Phocaeos autem, Massiliae conditores, Valerius Maximus, qui Tiberii tempore fuit, adhuc usurpasse disciplinae gravitatem, prisci moris observantiam testatus est, II, 6, 7. coll. Liv. XXXVIII, 17. — Porro de lingua verosimile est, Graecos Massilienses graece locutos esse, Patavinos autem graecae linguae non ignaros fuisse. Nam Junonis templum Patavii erat, graecae deae,

ut docet Livius X, 2., et Diomedis cultus, graeci herois, ut docet G. B. Schirach *Observationes de Henetis, Venedis atque Vandalis* §. 5. p. 8. Tum Virgilius annuit *Aeneid.* III, 105 sqq. Trojanos Antenoremque, Patavii conditores, a Teucro Cretensi oriundos esse. Cretam autem graeci populi antiquitus incoluerunt: testis est Homerus *Odyss.* XIX, 175. sqq. Deinde hospitia vetera Paridis, Ulyssis, Diomedis, variaque commercia in bello et pace utriusque populi, de linguae etiam notitia conjecturam admittunt, Patavinos Graecae linguae, ut parum dicam, certe non expertes fuisse. Cf. Schirach l. l. §. 5. p. 8. Ersch et Gruber *Allgemeine Encyclopaedie*, Sect. II. P. V. p. 302. s. v. Heneter. Quid? quod Franciscus Pubitschka, qui de Venedis, Vinidis seu Wiinidis, itemque de Enetis, Henetis seu Venetis veteribus scripsit, Fol. XXIX. nominat duas voces, Venetis proprias? quarum alteram Cotoneam conservavit Plinius, alteram Bebeecos Hesychius. *Plin. N. H.* XXVI, 7. ed. Harduin. Fréret *Dissert.* V. Parte IX. ab *Academ. Paris.* edita. Illa, quae est herba, consolidamajor, Schwarzwurz, ex insula Creta advecta esse et a Cydone urbe appellata videtur, unde etiam „mala cotonea“ (Quitten), quae a Graecis vulgo cydonia dicuntur, Romanis venerunt. *Plin. N. H.* XV, 11. Haec vox ut iterum Cretam reducit, sic cum romana pronuntiatione υ literae aeolicae congruit: sic enim ὄνυμα-ὄνομα - nomen, μύλη - mola, φύλλον - folium formata sunt. Antiquitus autem haec cretensis vox et Patavium et Romam pervenisse videtur. Manifesto graeca est altera: *βεβηκός*. Nam quum Veneti sic Padum fluvium dixerunt nomine, quod significat: progressum, quid aptius illo flumini appellando excogitari potest? Postremo Polybii verba II, 14. Οὐένετοι τοῖς μὲν ἑθροσι καὶ τῷ κόσμῳ βραχὺ διαφέρουτες Κελτῶν, γλώττη δ' αλλοία χρώμενοι sic interpreto, ut etiamsi non definiaverit, qua lingua sive dialecto prisca Heneti usi sint, eos tamen graecam usurpasse autumem.

His rebus, quas modo investigasse videmur, efficitur, ista ἴδια, peregrina et externa, quae doctissimi viri cadere in Livium affirmant, cum graeci, tum provincialis sermonis vestigia esse, largius, quam quae urbanis auribus placuerint, disseminata per Livianos annales: utraque contineri Patavinitate Liviana. Quo vero rectius hanc decantatam vocem explicuisse videar, consensus quidam efficit, qui inter Livium et reliquos Gallos, Vitruvium, Cornelium Nepotem, Catullum, Plinium majorem Veronenses, Virgilium Mantuanum, Plinium minorem Novocomensem reperitur. His adnumerandus est Julius Caesar, qui decem annos in Galliis commoratus est. Inter quos viros omnes ut patriae, sic dictionis vinculum est. Namque a provinciali sermonis libertate atque ubertate profecti graecis magis literis, quarum amatores Massilia, Mediolanum et, ut equi-

dem arbitror, Patavium reddiderat Gallos, (Strab. IV, p. 9. Plin. Epist. IV, 13.), quam usu et consuetudine urbana, dominos et scelera et adulationes aversati, sese exercebant, nemo illarum studiosior, hujus negligentior, quam Livius Patavinus. Quare quum Caesar et Virgilius negligentiae accusarentur, hic Patavitatis crimine accusatus est: reliqui casu aut tempore vituperationem effugerunt.

Hac vero Patavitatis expositione nostra ad graeci sermonis vestigia apud Livium, quae primum videamus, aditus quidam quasi munitus est: cernuntur ea maxime graeca latinorum vocabulorum sive significatione, sive constructione. Nam praeter ea nomina graeca, quae Vechnerus Hellenolexia sua p. 5. — 23. ed. Heusing. admisceri praecipue latinis carminibus docuit, Livius, non contentus iis limitibus, quibus poetae linguam urbanam temperatam esse voluerunt, his vocibus usus est, quas Cicero in primis sedulo vitavit. Minoris facio emporium (Xenoph. Anab. I, 4, 6.), quod multis locis legitur, XXI, 57. XXVIII, 6., et androgynos, natos ambiguo inter marem ac feminam sexu infantes, XXVII, 11., et Philippeos et cistophoros XXXVII, 46. XXXIX, 6., et gymnasium XXXIV, 26.: nam hae voces et technicae et apud alios interdum sunt: neque offendor Martii viris, utpote in concione XXXVIII, 17., nam Romuli prolem lubenter ἀνδρας Ἀργείους appellabant poetae, Ovidius Fast. III, 59. Metam. XIV, 798. Illud majus est, quod Livius scripsit „L. Scipioni Asiageni“ pro Asiatico XXXIX, 44. init., quod dixit „pars Megalen polin perfugiant“ XXXV, 36. extr. ed. Bekker., pro Megalopolim, quam reservavit Drakenborchius. Tacebo enim de „senatu castiganda“ III, 19., quam defendit Nannius ap. Drakenb., ut sit senatus βουλῆς instar. Sed a Graecis assumpsit Livius, ut docet Gronovius, minutus XXI, 52. „tamen consul alter equestri proelio uno et vulnere suo minutus,“ sive proelio et vulnere debilitatum consulem, sive spe dejectum esse interpreteris: nam Homerus Odys. IV, 374. dicit: μινύθει δέ τοι ἤτορ ἐταίρων, animo cadunt socii, et Apollon. I, 235. σεῖο πόθω μινύθουσα δυτάμμορος, desiderio tuo fracta infelix. Porro in Livii verbis II, 16. „Attius Clausus cum pacis ipse auctor a turbatoribus belli premeretur“, turbatores belli sunt ejus auctores, quod alterum Graevius pro vulgato substituere voluit. Sunt vero turbatores belli, qui turbando bellum moveant, quemadmodum apud Graecos est: ταρασσειν στάσεις καὶ πολέμους. Vide Raschigium, doctum virum in primis ad h. l. in ed. Bekker. Adde saeculum ap. Liv. IX, 18, 10. „quum ex hac parte saecula plura numerentur, quam ex illa anni.“ Saeculum significat γενεάν, Menschenalter, quo sensu Virgilius Georg. II, 295. „multa virum saecula,“ et Catullus LXVIII, 43. „seclis obliviscentibus“ scripsit. Livius utrumque supera-

vit audacia, absoluto usu suo egregie interpretes ludificatus. Cf. Drakenb. ad Liv. l. l. A graeco ducta est clades II, 13.: „a clade dextrae manus“ est h. l. pro: ab amissa dextra manu: apud Ciceronem est saepe pro amisso proelio, quum Livius hoc sensu „cladem pugnae accipere“ II, 51. dicat, ad originem graecam respiciens in clade, sive ad κλάω, frango, sive ad κλαδάω, ramos deuto: legitur pro „amissu“ Nepotis Alcib. 6. et „amissione“ Ciceronis etiam ap. Liv. I, 15. II, 36. X, 36. XXVIII, 24. init. In formula XXII, 3., „postquam ferri agique vidit,“ sequitur Liv. graecam φέρειν καὶ ἄγειν: ferre ad res inanimatas, agere ad pecudes refertur. Cf. Stroth. ad h. l. Tum facere et fieri XXII, 10. quemadmodum Graecorum ῥέζειν simpliciter de sacrificiis dicitur. Forte quadam divinitus I, 4. eodem modo dici, atque a Graecis θεία τινὶ τύχῃ, quoniam fors ipsa denique deorum numini tribuatur, monet Gronovius l. l. Sequitur conspectus elatusque supra modum“ IV, 13, 3. Conspectus hic est περιβλεπτος, itemque XXI, 4. „arma atque equi conspiciiebantur.“ Dictum est more Euripidis Phoen. 560. τὸ δὲ περιβλέπεσθαι, τίμιον; Eodem modo Nepos Attic. 13, 5. „ut in neutram partem conspici posset,“ dixit. Apud Livium est: „profectusque decimis castris pervenit ad Iberum flumen“ XXVIII, 33., „septuagesimis castris“ ibid. 16., „tertiis castris“ XXXVIII, 24., et ap. Caesar. B. G. VII, 36. „quintis castris.“ Scripserunt sic hi Romani, qui alibi itinera diebus metiebantur (Caes. B. G. VI, 25.) Graecos imitati: nam Graeci itinera σταθμοῖς definiebant. Exempla multa sunt ap. Xenoph. Anab. II, 4, 12. alibi. Adjungo his occupare, quod apud Nostrum non raro φθάνειν significat, v. c. I, 14. „occupant bellum facere,“ ibid. c. 30. „occupat Tullus in agrum Sabinum transire,“ XXXI, 35. II, 48. Quae discrepantia fuerat inter occupare et φθάνειν, nempe participium ap. Graecos, infinitivum ap. Latinos adjungi, eam Wytttenbach. Epist. crit. p. 181. removit eo, quod docuit, nonnunquam pro participio infinitivum etiam apud Graecos reperiri. Plinius Panegyrico 10. hanc ejus vim sic illustravit: „ille occupavit, primusque fecit.“ Postremo colloco II, 19. „nec fefellit veniens Tusculanum ducem,“ XXXI, 38. „quum abire inde et fallere abiens hostem vellet,“ XXV, 9. „ne quis agrestium procul spectator agminis falleret,“ coll. VIII, 20. Fallere est graecum λανθάνειν, quod adverbii vice fungitur, quotiescunque participio junctum est: ἔλαθε προσιῶν, ἀπιῶν, ὄν. Latina vis vocabuli reperitur XXII, 16. „nec Hannibalem fefellit, suis se artibus peti,“ et alibi.

Nominibus derelictis festinamus ad praepositiones: multa et hic de Graecia intulit Livius. Graeci, imprimis Attici, pariter εἰς pro ἐν usurpabant, neglecto discrimine, quod grammatici inter utrumque esse constituerunt. Quod sive ut

plebi placerent, sive vitiosa constructione risum moverent, comici diligenter imitabantur. Sic Plautus *Amphitr.* I, 1, 25. servum loquentem facit: „mihi in mentem fuit“: irridet sic lepide jurisconsultorum formulas, veluti „in potestatem esse,“ *Liv.* II, 14. XXIV, 1., „in custodiam habere“ XXII, 25. Recte igitur cavent viri docti, ne in vindicanda hac forma nimii simus, Drakenborchius ad *Liv.* II, 14. et Zumptius *Gramm. lat.* §. 316., praesertim quum satis larga sit copia exemplorum, in quibus haec insolentia, quae ab optimis Livii codd. probetur, deseri nequeat. Ejusmodi est: „in animum habere“ XXXIII, 10., „in conspectu venire VII, 40. ibique Drakenb., „illud nec tibi in me neu mihi in minoribus natu animi sit“ XXVIII, 43. ibique Drakenb., „omnia quidem ut posses in nobis dii dederunt“ XXX, 12. Plura qui exempla desideret, is adeat Drakenb. ad *Liv.* XXVIII, 43, 8.

Horatius Tursellinus de *Partic. lat. orat.* ed. Schwartz. p. 177. observavit, circa, de tempore. sequioris aevi esse: invenitur tamen ap. Livium XLII, 57. „circa eandem horam.“ Xenoph. *Anab.* I, 10, 17. sic usus et τῷ ἀμφί, καὶ ἀφικνοῦνται ἀμφὶ δόρυπιστον, et adveniunt sub coenae tempus. Rarum etiam est et ex imitatione graeca ortum circa de numero vel mensura apud Livium XXXVII, 42., „circa quingentos victores ceciderunt,“ et XLV, 34. „ca fuere oppida circa septuaginta.“ Xenoph. *Anab.* I, 2, 9. πελτασταὶ δὲ ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους, peltastae vero circiter duo millia. Cf. Vigerum de praecipuis graecae diction. idiotismis, ed. III. p. 573. Cicero ad praepositionem pro circiter de numero usurpavit ad *Q. fr. ep.* II, 1. „sane frequentes fuimus omnino ad ducentos,“ qua etiam Livius usus est, e. c. XXX, 19. et XXVIII, 34. Altero tamen Livii loco, quo sic scriptum est: „Romani sociique ad mille ducenti ceciderunt,“ ad particula, deposita praepositionis potestate, in verum adverbium abiit. Cf. Fabrius ad *Liv.* XXII, 54. inquit Sed revertendum est ad vocem circa, quae ap. Livium adjectivi loco est, ut apud Graecos ὁ ἀμφί: explicatius ea voce utitur I, 4. „montibus qui circa sunt,“ qua in re cum eo consentit Nepos *Eum.* 10. „sed non passi sunt, qui circa erant,“ οἱ ἀμφὶ ἢ περὶ αὐτόν, ministri ejus: strictius eam vocem introduxit XXIX, 29. „Scipio non agros modo circa vastavit,“ I, 17. „multarum circa civitatum irritatis animis,“ XXI, 11. „quum circa omnia hostium essent,“ I, 4. „venando peragrarum circa saltus,“ ad quem locum Lipsius apposuit: more Livii saltus, qui vicini, qui circa sunt. Posteriorem usum graecum etiam Virgilius sequitur, cum in hoc ipso vocabulo, *Aen.* XI, 757. „Ripae lacusque responsant circa,“ tum in vocabulo ante, *Aen.* I, 198. „neque enim ignari sumus ante malorum,“ i. e. priorum malorum. Circa apud Ciceronem

nonnisi de locis aut personis usurpatur. Propterea Horatius Tursellinus, cujus haec est observatio l. i. s. v. Ciceronis locum, ad famil. IX, 15. „intellexi, pergratum tibi esse animum meum perspectum circa curam valetudinis tuae,“ quod singularis esset, jure suspectum habuit, qui nunc sic expressus est in Orelliana editione: „Intellexi, pergratam tibi (esse curam meam valetudinis tuae, animumque erga te meum, quem tibi) perspectum esse gaudeo.“ Ad alias enim res, praeter loca et personas, „circa“ a Tacito demum accommodatur in nota formula: „publica circa bonas artes socordia.“ Ann. XI, 15, 2.

Devenimus nunc ad praepositionem *a*, quae causam denotat, ut sit propter, e. gr. „inopi tum urbe ab longinqua obsidione“ I, 14., „ab ira“ XXIV, 30., „ab odio“ VI, 4., „ab desperatione“ VI, 3., „puero ab inopia Egerio inditum nomen“ I, 34., „Sabini feroces ab re priore anno bene gesta“ III, 61. extr., „Opuntii quoque ab eadem ira increpiti“ XXVIII, 7. Admodum frequens ubivis ap. Liv. haec constructio est, quam e graeco sermone ortam dixerim. Graeci enim ἀπό causae efficientis potestate adhibent non solum de affectu, v. c. ἀπὸ τῆς χαρᾶς, prae gaudio, sed de aliis etiam rebus, v. c. ἀπὸ τῆς ἄγαν ἀκρασίας, prae nimia impotentia. De quo usu cfr. Viger. l. i. p. 58. ibique Herm. Cicero autem hunc dicendi morem recusavit. Cf. Zumpt. §. 305. extr. et Fabrius ad Liv. XXI, 36, 7.

Porro *intus*, quod praepositionis loco introductum est a Plauto, Mil. II, 6, 55. „continuo vide, sitne ista haec vestra intus domum,“ vocabulum profanatum isto modo, Livius sacris restituit XXVII, 11. „intus cellam aedis Fortis Fortunae de capite signum prolapsam.“ Eo enim Homerus non nisi de diis usus est, Διὸς ἐνδον, Ζεφύροιο ἐνδον, intus templum Jovis, Zephyri, Jl. XX, 15. XXIII, 200.

Haud ab re duco pauca etiam conjunctionum vestigia proferre graeca: non solum (tantum, modo), sed (verum) etiam fere semper scripsit Cicero, Livius autem fere semper omisit τὸ etiam, Graecorum οὐ μόνον ἀλλὰ imitatus. Cf. ap. Viger. l. i. Herm. adnot. p. 522. Sic vero est ap. Liv. I, 4. „jam non feras tantum subsistere (earum impetum sustinere), sed in latrones — impetus facere:“ I, 10. „nec domi tantum indignationes continebant (servabant, continuabant), sed congregabantur undique ad T. Tatium:“ XXII, 9. „non copia solum omnis generis frugum abundantem, sed refertum praeda:“ III, 36. „multiplicatus terror non infimis solum, sed primoribus patrum“, et alibi. Discrimini autem, quod viri docti inter plenam et curtatam formulam esse voluerunt apud Ciceronem, quem modo, raro quidem, omisisse τὸ etiam diximus, (e. c. Epist. ad famil. I, 6. „qui omnibus negotiis non interfuit solum, sed

[sed et Lamb.] praefuit), ei subscribere non possum in Livii gratiam. Cf. Goerenz ad Cic. de legg. II, 7., Bremius ad Nepot. Cim. 4. Attic. 20. Correctionem enim significari per „sed,“ et majus et gravius opponi membro priori dicitur. At correctio nulla est in iis locis Livianis, quos attuli et contuli, omnibus, immo congruit haec brevilocquentia cum moribus ejus, qui tamen post „nec“ sive „neque,“ post „quamquam,“ „etsi,“ „licet,“ „ut“ omiserit, II, 55. „quorum consulatus popularis sine ulla patrum injuria, nec (tamen) sine offensione fuit,“ V, 12. „oppida oppugnata nec (tamen) obsessa sunt,“ III, 59. „neque erat dubium, quin“ etc. pro „nec tamen erat“ etc., coll. interpp. ad h. l., XXII, 20. „Romani, quamquam terra hostium erat, haud cunctanter (tamen) insecuti omnes naves in altum extraxere,“ coll. Drakenb. ad h. l.: qui egerit magis vel potius passim ante „quam“ XXVIII, 44. „Carthago praemium victoriae erit quam semiruta Bruttiorum castella,“ II, 23. extr. „concitatos animos flecti quam frangi putabat cum tutius tum facilius esse,“ coll. Drakenb. ad Liv. XXXIV, 49, 10. et Herm. ad Viger. l. l. p. 409.: qui „praeterquam,“ omisso quod dicitur XXII, 53. „quod malum, praeterquam atrox,“ coll. Gronov., Drakenb. et Fabio ad h. l.: qui post ante „quam,“ reticeat VII, 18. „quadragesimo anno quam urbs Romana condita erat,“ coll. Drakenb. ad h. l.: qui a c inter „simul“ „primum“ deleverit V, 1. „simul primum (Fabius) magistratu abiit, dicta dies est,“ et XXXV, 44. — Quod autem scribunt viri docti majus et gravius quidpiam opponi membro priori per „sed,“ illud superfluum certe est. Nam ejusmodi est natura particularum, „non solum“ et „non tantum,“ ut ubique contineant locorum adscensum ad graviorem rem, nusquam ad viliores descensus; adscensus et descensus significantur per „non modo,“ descensus Liv. I, 20. „nec coelestes modo ceremonias, sed justa quoque funebria,“ adscensus XXVIII, 12. „disparem autem, quod Hispania non quam Italia modo, sed quam ulla pars terrarum bello reparando aptior erat,“ Ceterum in his etiam formulis modo, solum, tantum, ut a Graecis *μόνον*, omittuntur, v. c. XXVIII, 11. „ita ut non praeda, sed armati quoque in periculo fuerint,“ Cf. Drakenb. et Raschig. ad h. l., Fabius ad Liv. XXI, 41, 16., Viger. l. l. p. 458., Passov. Lexic. s. v. *μόνον*.

A Graecis recepit adverbium nihil aliud quam, quod respondet graeco οὐδὲν ἄλλο ἢ. Est ellipsis, orta ab omisso verbo „fecit“ sive „egit,“ II, 32. „ventrem nihil aliud (facere) quam datis voluptatibus frui: Ciceroni abjudicatur: significat tantummodo.“ Cf. Hor. Tursellin. p. 585 Plene scripsit Nepos Hann. 10, 1. „neque aliud quidquam egit, quam regem armavit,“ idem elliptice Ages. 2, 5. „contra ea Tissaphernes nihil aliud quam bellum comparavit,“ et Noster

XXIII, 3. „nihil aliud quam ad audienda probra nominatos.“ II, 8. „nihil aliud ad eum nuntium a proposito aversus, quam“ etc. Cf. Kreizner. I. I. p. 12. et Zumpt. Gr. I. §. 771.

Ex eodem graeco fonte fluxerunt hae adverbiorum geminationes: I, 44. inde deinceps, quae expressa est ad graecam ἐνθα δ' ἔπειτα Homeri Odys. VII, 196. coll. Vechner. I. I. p. 158., itaque ergo I, 25. XXVIII, 12. „und so also,“ in transitu ad rem diu exspectatam gravissimamque, cui inservit ὡς ὁ μὲν ὄντως, Od. XIX, 300., pro qua geminatione etiam est: ita sic ap. Liv. II, 10. et ap. Homer. ὡς δ' ἄντως Od. IX, 31. et alibi, tum deum sive tum deinde in graviore apodosi II, 29. init., II, 8., quae respondent graecae geminationi δὴ τότε ἔπειτα. Cf. Fabrius ad Liv. XXI, 11, 8.

Longum autem est, neque huic operae accommodatum, pluribus verbis probare, quod satis apparere ex iis, quae attuli, arbitror, graecum quarundam latinarum vocum usum esse apud Livium. Itaque ad propositum redeo, ut pauca denique constructionis graecae afferam exempla: pauca, quia hic locus infinitus fere est. Incipiendum esse videtur a participio futuri activi, cui consilium sive finis inest, v. c. „Perseus rediit, belli causam de integro tentaturus,“ Liv. XLII, 62., pro: ut belli causam de integro tentaret. Haec constructio est graeca, secundum Matthiaeum in Gramm. gr. §. 568, 6. Madvigius, V. Cl., qui hanc rem attigit in Grammat. lat. ed. II. p. 399. adnotat. 5., Ciceronem ita scripsisse negavit. Livius autem non modo saepe sic loquitur, sed etiam ad idem participium adjicit ut adverbium, quod respondet graeco ὡς, ut unice graecam hanc structuram reddat. „Inde in Formianum, ut ab Cajeta navim conscensurus, proficiscitur.“ Cf. fragm. Livii ex Seneca patre, Suasor. VI. et Matthiaeum, Gramm. gr. §. 566, 6. Fabrius ap. Liv. XXI, 18, 5.

Neque hic tacite praetermittenda est graeca constructio XXII, 12. „ceterum tacita cura animum incensus, et haec XXIX, 18, „religio infixam animos,“ praeter solitam III, 71. „res memoriae infixam,“ denique haec XXI, 24. „circumspectans sollicitusque omnia.“ Cicero adstruit sollicito praepositionem de cum sexto casu: sollicitum esse de re, Epist. ad div. XVI, 1. Alia hujusmodi exempla vide ap. Drakenborch. ad Liv. XXI, 34, 5. et ap. Kreizner, Progr. p. 9.

Devenimus nunc ad praepositionem cum in militum itineribus graeco exemplo omissam: I, 14. „egressus omnibus copiis,“ II, 16. „consules infesto exercitu in agrum Sabinum profecti,“ I, 25., II, 9., XXVIII, 13. De qua elliptici conferas Drakenb. ad XXI, 9. Julius Caesar saepe sic loquitur B. G. II, 7.

„ad castra Caesaris omnibus copiis contenderunt,“ *ibid.* c. 19. et 33., IV, 24. V. 49. B. C. I, 63.: sic scripsit Cornelius Nepos de Regg. 1, 3. „maximis exercitibus bellum intulit Graeciae“: uterque tamen nonnunquam cum praepositionem addidit, ille B. G. I, 26. 38. „Ariovistum cum suis omnibus copiis — contendere,“ B. C. I, 19., hic Themist. 2, 4. „cum tantis copiis invasit.“ Cicero autem, cui nolenti Epist. ad famil. VIII, 15. obtruserant hanc ellipsim, eam respuit: „eo nunc cum cohortibus mihi per nives eundum est.“ Constanter igitur ea Livio soli vindicabitur. Neque aliter Xenoph. Atheniensis locutus est Anab. I, 7, 14. ἐντεῦθεν δὲ Κῦρος ἐξελαύνει σταθμὸν ἓνα — συνεταγμένῳ τῷ στρατεύματι παντὶ, καὶ τῷ ἑλληνικῷ καὶ τῷ βαρβαρικῷ. Ex quo loco id etiam discimus, et Xenophontem et Livium in qualicumque adjectivo ad exercitum seu *στράτευμα* appposito omisisse solam conjunctionem, sed in iis locis, ubi illud defuerit, insuper etiam exercitum et *στράτευμα* eiecisse, et absolute collocasse illum ducere pro ducere exercitum, hunc ἐλαύνειν pro *στράτευμα ἐλαύνειν*. Plura exempla sunt ap. Xenoph. Anab. I, 4., apud Livium I, 23. II, 39. XXII, 18. XXXII, 6. coll. Drakenb. ad Liv. I, 14. Cui similis est ellipsis in movere, sc. signa, Liv. XXV, 9, „quarta vigilia noctis signa movit.“ Deest autem hoc objectum XXIII, 1. „confestim ex Apulia in Samnium moverat,“ XXV, 9. „Hannibalem castris non movisse,“ XXVII, 39. „movere ex hibernis,“ et XXXI, 23. „primis tenebris movit,“ ubi classis cogitando adjicienda est.

Sequuntur ii loci, in quibus conjunctio quum cum infinitivo historico, quem vocant, conjuncta est. Qua ratione saepe ἐπεὶ cum infinitivo modo conjungitur: isque usus Herodoto familiaris est, coll. Viger. de praecip. graecae dictionis idiomis ed. III. p. 399. Sic est apud Livium II, 27. „Fusis Auruncis victor tot intra paucos dies bellis Romanus promissa consulis fidemque senatus expectabat, quum Appius, et insita superbia animo, et ut collegae vanam faceret fidem, quam asperrime poterat, jus de creditis pecuniis dicere“: sic infra IV, 51. med., IV, 27. med., et alibi. Unicus Tacitus, qui, quum praectura se abdicavisset, diu in Galliae confiniis latebat, (Bähr, Gesch. d. Röm. Liter. P. II. p. 130. ed. III.), Nostrum in hac structura sequi ausus est in Annal. XIV, 5. „nec multum erat progressa navis, quum dato signo ruere tectum loci. Cf. Zumpt. Gr. lat. §. 582.

Postremo colloco traditur, proditur, creditur, et quae sunt id genus alia. Haec passim apud Livium ad imitationem Graecorum cum accusativo et infinitivo conjungi docet Drakenborchius ad Liv. XXX, 8. In libr. I. c. 55. sic est: „Inter principia condendi hujus operis movisse numen ad indicandam

tanti imperii molem traditur deos,“ pro dii traduntur movisse numen, sive significasse voluntatem suam. Cornelius Nepos Paus. c. 5. cum eo sentit: Dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse, eamque, jam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum lapidem ad introitum aedis attulisse.“ Bremius ad h. l. addit.: „allein bei guten Schriftstellern findet sich dieses nur sehr selten und verdient keine Nachahmung.

Hucusque conati sumus probare paucis quibusdam exemplis, qua ratione Livius latinorum vocabulorum cum graeco significato, tum graeca eorum junctura inopiae Romanae opitulatus sit: quod certe nec fecisset, nec potuisset, nisi graecam linguam ita dilectam et cognitam habuisset, ut ei invito illae voces et constructiones exciderent. A patriae vero amore, unde illa graeca sata dixeris, inde etiam nata est haec provincialis insolentia verborum, constructionum, declinationum. De quibus alio tempore exponam, si Deus vitam suppeditaverit: nam modus rebus adhibendus est, sunt certi denique fines.

Restat unum, ut indicamus solemnia sacrata Amplissimae Matronae Christianae Ludovicae de Gersdorf, natae ab Hohberg, et Viro Amplissimo Carolo Gehlero, beneficentia de nostro gymnasio meritissimis: quorum memoriam crastino die pie celebraturi sumus hac ratione:

ut primum ipse disseram sermone patrio de mythorum definitione, origine, partitione et utilitate, deinde duo juvenes, beneficii Gersdorfiani participes, prodeant,

Fridericus Feodorus de Ohnesorge, civis primae classis, de immortalitatis persuasionem ad virtutem nostram efficacissima latine dicturus, et

Ludovicus Wolfius Wigandus de Gersdorf, tertiae classis discipulus, Horatii sententiam (Odar. III, 29, 29. sq.): Prudens futuri temporis exitum Caliginosa nocte premit deus, germanica lingua expositurus.

Ad quas orationes audiendas gymnasii patronos civitatisque antistites, ecclesiarum et scholarum ministros, omnesque rei scholasticae fautores qua decet reverentia invitamus.

P. P. die V. Dec. MDCCCXLVIII.

tant, habent motum et directionem...
...et in tempore...
...et in tempore...
...et in tempore...

Hocque...
...et in tempore...
...et in tempore...
...et in tempore...

Hocque...
...et in tempore...
...et in tempore...
...et in tempore...

Hocque...
...et in tempore...
...et in tempore...
...et in tempore...

Hocque...
...et in tempore...
...et in tempore...
...et in tempore...

P. P. die 7. Dec. MDCCCLVII.

© The Tiffen Company, 2007

TIFFEN® Gray Scale

